

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Бортник Н. П., Дубинський О. Ю., Дубова К. О.

ВСТУП

Однією з важливих проблем розвитку конституційної доктрини є необхідність переосмислення змісту існуючих елементів конституційно-правового статусу людини та громадянина з урахуванням розвитку інформаційних технологій. Важливим каталізатором такої діяльності є трансформація механізмів реалізації прав і свобод, передусім пов'язана зі збільшенням ролі інформаційних технологій, що активізує наукову та законотворчу діяльність, є закономірним в епоху електронної демократії. Хоча теорії, пов'язані з розширенням застосування механізмів електронної демократії, вже займають важливе місце у конституційно-правовій доктрині, водночас низка питань реалізації права на доступ до інформації про діяльність органів публічної влади у мережі Інтернет потребують дослідження. Водночас, особливої актуальності питання забезпечення права на доступ до інформації про діяльність органів публічної влади набуває в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій і зростання ролі цифрового простору у житті суспільства.

В основу дослідження лягли наукові праці з питань регулювання основних прав і свобод людини та громадянина учених: О. В. Батанова, М. М. Денісової, С. П. Добрянського, О. В. Домбровської, Т. М. Заворотченко, О. В. Зайчука, О. Л. Копиленка, П. М. Рабіновича, А. Ю. Олійник, В. С. Олійник, В. Ф. Погорілка, О. В. Плахотніка, С. М. Пономарьова, М. В. Примуша, М. В. Процешина, Ж. М. Пустовіта, Е. Є. Регушевського, В. М. Речицького, Г. Б. Романовського, І. Я. Семенюти, В. О. Серьогіна, Т. М. Слінько, Ю. М. Ситника, В. Я. Тація, Ю. С. Шемчушенка та інших. Варто підкреслити, що в умовах воєнного стану, прагнення України до вступу в Європейський Союз, дослідження доступу до інформації про діяльність органів публічної влади у мережі Інтернет залишається актуальним.

1. Конституційні засади гарантування права людини на доступ до інформації

Необхідно нагадати, що конституційне право на інформацію є одним із фундаментальних прав людини, яке гарантує прозорість і підзвітність публічної влади, сприяє розвитку демократичних процесів і забезпечує участь громадян у прийнятті рішень.

Мережа Інтернет стала ключовим інструментом для реалізації цього права, забезпечуючи швидкий і зручний доступ до документів, рішень, звітів та іншої публічної інформації. Водночас, цифрові технології відкривають нові можливості для комунікації між громадянами та органами влади, сприяючи підвищенню довіри до державних інституцій. Проте, разом із перевагами, цифровізація породжує низку викликів, пов'язаних із захистом персональних даних, забезпеченням інформаційної безпеки та протидією дезінформації.

О. К. Задувайло, цілком аргументовано вказує на те, що вільний обмін інформацією та ідеями є основою демократії та необхідною умовою для ефективного забезпечення прав людини. Без свободи слова, яка включає право на пошук, отримання та поширення інформації й ідей, неможливо реалізувати право відкрито висловлюватися про порушення прав людини та критикувати корупційні чи неефективні дії влади. Окрім гарантування вільного обміну інформацією, державні органи повинні зобов'язатися мінімізувати кількість державних секретів в інтересах суспільства. Накопичення значних обсягів інформації державними органами та її приховування становить серйозне порушення права на свободу слова, закріпленого міжнародним правом і конституціями більшості демократичних держав.

Вчений підкреслює, що право на свободу вираження поглядів, яке охоплює свободу дотримуватися своїх переконань, отримувати й передавати інформацію без втручання держави та незалежно від кордонів, визнається ключовим у численних міжнародних документах. Ці документи, прийняті такими організаціями, як ООН і регіональні системи захисту прав людини, підкреслюють фундаментальну важливість цього права. Вони також наголошують на необхідності його практичної імплементації через міжнародне законодавство, конституційні гарантії в країнах, що перебувають у процесі демократичної трансформації, а також прийняття законів і стратегій, які забезпечують його дотримання. Законодавство про свободу інформації відображає принципову тезу про те, що уряд повинен діяти в інтересах громадян.

Ключовою цінністю права на доступ до інформації, на думку науковця, є принцип максимального розкриття. Цей принцип передбачає, що вся інформація, яка є в розпорядженні державних органів, має бути відкритою, за винятком випадків, коли її нерозголошення

обґрунтовано необхідністю захисту важливих державних інтересів: національної безпеки, приватного життя чи міжнародних відносин. Принцип максимального розкриття також вимагає створення ефективних механізмів доступу до інформації для суспільства, використання сучасних технологій, а також обов'язкової публікації даних про діяльність органів виконавчої влади¹.

Як зазначає І. Березовська, конституційне право кожної особи включає можливість отримання публічної інформації. Це право закріплене та захищене низкою міжнародно-правових документів, серед яких Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, а також Міжнародний пакт про громадянські та політичні права².

У цьому контексті доречно погодитись з тезою І. О. Кульчій, стосовно того, що відсутність інформації про діяльність органів влади спотворює реалізацію основоположного конституційного принципу, що «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ» (ст. 5 Конституції України), та створює ризики узурпації державної влади або її неправомірного використання. Забезпечення доступу до інформації про функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування є одним із ключових механізмів, що дозволяє здійснювати громадський контроль за діяльністю влади³.

Дослідження «Вплив громадянського суспільства України на збереження та зміцнення права на доступ до інформації під час війни», проведене Access Info Group в Україні у 2024 році показує, що, незважаючи на виклики воєнного часу, зацікавленість громадянського суспільства у використанні доступу до публічної інформації не зменшилася, а навпаки – набула додаткової гостроти. Цифри щорічних доповідей Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини свідчать про значну кількість скарг громадян через порушення їхнього права на доступ до інформації⁴.

¹ Задувайло О. К. Реалізація права на доступ до інформації, що містить державні секрети в світовій практиці. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1037>

² Березовська І. Актуальні питання доступу громадян до публічної інформації та проблеми застосування Закону України «Про доступ до публічної інформації». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Серія : Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 26–31. С. 26–27.

³ Кульчій І. О. Баланс між доступом до публічної інформації та захистом персональних даних в контексті реалізації повноважень органів державної влади України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1093>

⁴ Олексюк Т. Вплив громадянського суспільства України на доступ до інформації під час війни. *ACREC REVIEW*. 2024. № 1. 24 с.

До права на доступ до інформації варто ставитися як до концепції, що відповідає за взаємозв'язок влади та суспільства. Розвиток правової культури спричинив необхідність юридичного закріплення цього права. Вчені, розглядаючи правовідносини, пов'язані з доступом до інформації про діяльність органів публічної влади, особливо виділяють великий обсяг інформації, які мають ці органи, та той факт, що зміст подібних даних у таємниці серйозно порушує право на свободу вираження думок.

Документом, яким на міжнародному рівні декларувалося право доступу до офіційних документів органів влади, вважається Конвенція про доступ до офіційних документів⁵. У положеннях Конвенції визначаються основні принципи взаємовідносин між органами публічної влади та заявниками, а також встановлюються певні стандарти їхньої взаємодії. У положеннях Конвенції існує можливість використання мережі Інтернет як одного з альтернативних джерел інформації, якою може користуватися особа, однак при використанні такого джерела інформації важливо враховувати доступність Інтернету для кожного індивідуально.

У нормах Конституції України міститься положення про право людини на доступ до інформації, яка безпосередньо торкається її прав і свобод, а також обов'язок органів влади забезпечити ознайомлення особи з цією інформацією. Важливо підкреслити, що такі положення необхідно співвідносити до вимог законодавства в частині охорони законом таємниці⁶.

Головною підставою доступу до інформації про діяльність органів влади, варто розглядати норми, що містяться у ст. 34 Основного Закону. Норми Конституції деталізуються у вигляді положень ст. 5 Закону «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-XII, згідно з якою фізична особа має право на отримання від державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у порядку, встановленому законодавством України, інформації, яка безпосередньо зачіпає її права та свободи⁷.

З метою реалізації конституційного права громадян на інформацію органами публічної влади здійснюється розміщення на інформаційних ресурсах актуальної інформації про діяльність. До головної підстави для провадження такої діяльності можна віднести положення ст. 3

⁵ Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів: Закон України від 20.05.2020 р. № 631-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-20#n2>

⁶ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁷ Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2657-12>

Конституції України, в якій права та свободи людини та громадянина проголошуються вищою цінністю, а визнання, дотримання та захист прав і свобод людини та громадянина – обов’язком держави.

Отож, погоджуємось з тими вченими, які вважають, що у сучасному інформаційному суспільстві доступ до інформаційних ресурсів набуває вирішального значення, а сама інформація стає продуктом суспільного виробництва. Для українського суспільства свобода інформації є однією з ключових потреб, оскільки в таких умовах право на отримання інформації набуває особливого значення у системі прав і свобод людини. Особливу увагу варто приділяти забезпеченню доступу громадян до інформації щодо діяльності органів державної влади. Прозорість влади та публічність інформації про її діяльність залишаються важливими чинниками, які визначають демократичність політичного режиму. У зв’язку з цим в Україні триває процес створення правової системи, яка гарантує доступ до інформації про функціонування державних органів⁸.

2. Законодавче підґрунтя реалізації права на доступ до публічної інформації

Як зазначає О. С. Білоусов, ухвалення Закону України «Про доступ до публічної інформації» стало значущим етапом у правовому забезпеченні конституційного права кожної особи на вільний збір, зберігання, використання та поширення інформації, а також у сприянні прозорості та відкритості діяльності органів державної влади. Прийняття цього Закону стало можливим завдяки досягненню консенсусу між громадянським суспільством та державними інституціями, а також компромісу між провладною парламентською більшістю та опозицією. За оцінками й вітчизняних, і міжнародних експертів, Закон у цілому відповідає загальновизнаним міжнародним і європейським стандартам⁹.

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. № 2939-VI у зміст поняття інформація про діяльність органів публічної влади закладено, що це інформація, створена в межах повноважень органами чи організаціями, підвідомчими органам публічної влади¹⁰. До інформації про діяльність органів

⁸ Малімон В. І., Онищук С.В. Доступ до публічної інформації. Навчально-методичні матеріали для тематичного короткотермінового семінару. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 88 с., с. 4.

⁹ Білоусов О. С. Доступ до публічної інформації як чинник формування громадянського суспільства в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 50. С. 18–25., с. 23.

¹⁰ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2939-17>

влади належать закони та нормативно-правові акти, інформація щодо їх діяльності. Зазначене визначення максимально конкретно описує сферу, що розглядається, не вимагає додаткової конкретизації.

З метою реалізації положень про можливість фізичними і юридичними особами отримання зазначеної інформації в органів публічної влади виник обов'язок розміщувати актуальну інформацію про діяльність на офіційних сайтах відомств в мережі Інтернет¹¹. Основою для реалізації цієї діяльності став Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади.

Тут, варто погодитись з Т. Швидкою та А. Ніколенко, що в умовах динамічного науково-технічного прогресу значення Інтернету у забезпеченні реалізації численних прав людини постійно зростає. Інтернет перетворився на потужний інструмент для доступу до інформації, здійснення громадської комунікації, а також захисту прав і свобод громадян. У таких умовах визнання права на доступ до Інтернету як невід'ємного права людини стає об'єктивною необхідністю, продиктованою сучасними реаліями¹².

Вагомість Інтернету в житті людини також підкреслюють М. М. Бліхар та І. Нарбут. На їх думку, у сучасному світі Інтернет виступає важливим інструментом, що забезпечує реалізацію права людини на свободу думки та вираження поглядів. Це право закріплене в низці міжнародних нормативно-правових актів, зокрема в Загальній декларації прав людини та Міжнародному пакті про громадянські і політичні права. Дослідниці вважають, що Інтернет не лише виконує функцію комунікаційного засобу й джерела інформації, а й слугує сучасною суспільною інформаційною інфраструктурою, яка надає доступ до культурних, освітніх, соціальних, політичних та інших ресурсів і послуг¹³.

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 р. № 851-IV вказує, що електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Візуальною формою подання електронного документа є відображення

¹¹ Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3 (в редакції 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text>

¹² Швидка Т., Ніколенко А. Законодавче закріплення права на доступ до Інтернету. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 145–150., с. 145.

¹³ Бліхар М. М., Нарбут І. Правові особливості доступу до інформації та захисту прав у мережі Інтернет. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 79: ч. 2. С. 23–29., с. 24.

даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною¹⁴.

Варто зауважити той аспект, що практика демонструє, що цифрова інформація має значні переваги у порівнянні з аналоговою. Вона дозволяє скоротити витрати часу та ресурсів на процеси її збору, документування та передачі. Крім того, цифрові технології забезпечують ефективне зберігання великих обсягів даних і сприяють швидкому доступу до них завдяки сучасним пошуковим системам. Натомість, особливість правовідносин в Інтернеті полягає в тому, що залежно від об'єкта, на який спрямовані інтереси учасників, застосовуються норми відповідного права: цивільного, кримінального, адміністративного чи інформаційного. Відтак, регулювання відносин у цифровому середовищі не обмежується рамками однієї галузі законодавства, а має комплексний характер, що враховує різноманітні аспекти правового регулювання. У цьому контексті цікавими є думки, які висловлює П. Д. Гуйван. Вчений вважає, що у сучасному суспільстві інформаційна комунікація розвивається з надзвичайною швидкістю, особливо у сфері публічного доступу до інформації та електронного спілкування, включно з міжнародними аспектами. Проте, нормативно-правове регулювання все ще не встигає за реальними змінами, що призводить до недостатньої врегульованості окремих аспектів правовідносин. Зокрема, потребує подальшого вдосконалення правовий механізм захисту публічного та особистого інформаційного простору.

Українська правова система, підкреслює науковець, як і практика правозастосування, має бути модернізована, особливо в частині впровадження та ефективного використання відповідних засобів юридичної відповідальності. У цьому контексті важливим орієнтиром може стати усталена міжнародна практика регулювання подібних відносин. Її застосування дозволить не лише уникнути значних негативних соціальних наслідків, але й забезпечити належний рівень захисту фундаментальних прав людини на інформацію¹⁵.

Натомість, погоджуємося з думкою В. М. Венгера, який стверджує, що чітке законодавче визначення щодо оприлюднення, опублікування або будь-якого іншого поширення інформації про діяльність органів публічної влади в сучасних умовах не гарантує задоволення інтересів суспільства в цілому та окремих його членів до діяльності владних структур. Лише нормативне регулювання процедур не може забез-

¹⁴ Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/851-15>

¹⁵ Гуйван П. Д. Міжнародне право про доступ до інформації. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т. 1. С. 73–79., с. 74.

печити ефективний результат. Тому важливим є розробка та впровадження комплексних підходів до реалізації принципу прозорості як складової верховенства права. Це передбачає об'єднання законодавчого визначення засад прозорості та відкритості діяльності органів публічної влади, правове регулювання через локальні нормативно-правові акти, а також застосування інших непрямих механізмів стимулювання відкритості та прозорості¹⁶.

3. Гарантії реалізації права на інформацію як показник інформаційної відкритості органів публічної влади

Водночас, варто розглядати отримання інформації на запит заявника як найбільш важливий спосіб реалізації активного права на інформацію, в свою чергу більш широким і більш значущим є реалізація права на інформацію в контексті інформування населення, за допомогою якої торкаються права більшої кількості людей. Ця діяльність здійснюється з метою реалізації принципу відкритості роботи державних органів і займає чільне місце при реалізації пасивного права на доступ до такої інформації.

На важливість максимальної інформаційної відкритості органів державної влади щодо доступу до інформації у своєму рішенні вказує Конституційний суд України. Законодавче регулювання, спрямоване на створення гарантій максимальної інформаційної відкритості державних органів і органів місцевого самоврядування для громадян і суб'єктів громадянського суспільства, узгоджується з Конвенцією про доступ до офіційних документів, у якій наголошується на особливому значенні прозорості діяльності публічних органів.

Відкритість вважається важливим елементом сфери публічного управління, який передбачає безпосереднє залучення громадськості до роботи публічних органів влади; виражається у забезпеченні громадського впливу на значення публічно-управлінської діяльності за допомогою чітких вимог перед публічними органами влади стосовно ухвалення певних рішень, виконання певних дій¹⁷.

Під час розгляду питань, пов'язаних із реалізацією конституційних прав громадян, окрему увагу доречно приділити встановленим наборам прав і свобод, які забезпечують реалізацію регулятивних норм, тобто правових гарантій. З-поміж цих норм важливе місце посідає

¹⁶ Венгер В. М. Прозорість як принцип діяльності органів публічної влади. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 79–84, с. 80.

¹⁷ Анісімов В. О. Забезпечення ефективної інформаційної відкритості результатів діяльності органів публічної влади. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 9. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-9-02-13/2023-9-02-13>

принцип інформаційної відкритості, який одержав своє закріплення в Указі Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» від 7 лютого 2008 року № 109/2008¹⁸.

Згідно з цим документом, реалізація принципу відкритості відбувається за допомогою: доступності для громадян інформації, що становить публічний інтерес або торкається особистих інтересів громадян; систематичного інформування громадян про передбачувані чи прийняті рішення; здійснення громадянами контролю за діяльністю публічних органів, організацій і підприємств, громадських об'єднань, посадових осіб і прийнятими рішеннями, пов'язаними з дотриманням, охороною та захистом прав і законних інтересів громадян. Подібні за змістом положення містяться в інших нормативно-правових актах, що зачіпають сферу правовідносин, які розглядаються.

Виділяють групи конституційних гарантій реалізації конституційного права на доступ до інформації про діяльність державних та місцевих органів: права та свободи, що розкривають та конкретизують природні права; результат діяльності органів державної влади; правовий механізм реалізації права. Як гарантії доступу до інформації Конституційний Суд України вказує на принципи судового захисту та можливості оскарження рішення до вищих органів¹⁹.

Перелічені гарантії виконують важливі функції у забезпеченні права на інформацію про діяльність органів публічної влади і їх необхідно розглядати у безпосередньому зв'язку. З метою реалізації права на доступ до інформації в Україні було створено систему розміщення загальнодоступної інформації про діяльність органів влади в Інтернеті у формі відкритих даних²⁰.

Верховний Суд сформулював правовий висновок про те, що чинне законодавство України покладає обов'язок на розпорядника інформації не лише оприлюднювати інформацію у формі відкритих даних, якою володіє розпорядник у формі відкритих даних на запит. У той же

¹⁸ Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування: Указ Президента України від 07.02.2008 р. № 109/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/109/2008#Text>

¹⁹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/412-mezhi-ta-obmezhenyavtruchannya>

²⁰ Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 р. № 835 (в редакції 2024 п.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>

час запитувач сам обирає форму отримання інформації і ніхто не може його обмежувати у виборі цих форм, тим паче, якщо такі форми визначені законодавчо²¹.

Згідно з нормативними документами, до загальнодоступної інформації не може включатися інформація, яка віднесена законом до інформації обмеженого доступу²².

Відповідно до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих, що розміщується державними органами та органами місцевого самоврядування в мережі Інтернет у формі відкритих даних, рішення про необхідність віднесення інформації, що знаходиться в державних інформаційних системах, до загальнодоступної приймається органом влади, який відповідає за забезпечення експлуатації державної інформаційної системи, якщо інше не передбачено нормативно-правовими актами²³.

У зазначених Правилах визначається інформація, що підлягає віднесенню в обов'язковому порядку до загальнодоступної інформації, відповідно, яка вимагає обов'язкової публікації в Інтернеті. У Правилах містяться деталізовані вимоги до інформації, що розміщується, низка основних принципів подібної діяльності.

Окрім того, державою як додаткові гарантії реалізації права на інформацію і в тому числі права на доступ до інформації про діяльність органів влади встановлено детальний порядок розміщення інформації в мережі Інтернет²⁴, який відповідає вимогам Європейського Союзу.

4. Проблеми вибору способів здійснення права доступу до інформації про діяльність органів публічної влади

Розглядаючи проблематику існуючого регулювання, як спірне питання варто виділити відсутність реальних правових механізмів інформування населення з використанням мережевих технологій. Це твердження насамперед варто пов'язувати зі специфікою використання мережі Інтернет. Необхідно враховувати, що для користу-

²¹ Добрянська Н. В. Захист права на доступ до публічної інформації: окремі питання судової практики. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023, Том 34 (73) № 4. С. 77–82.

²² Роз'яснення щодо надання публічної інформації з обмеженням доступом. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/publicna-informatsiya-z-obmezenym-dostupom.pdf>

²³ Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 р. № 835 (в редакції 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>

²⁴ Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 р. № 1907-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 11. Ст. 27.

вання мережею Інтернет потрібні специфічні знання. З розвитком інформаційних технологій з'являються можливості для додаткової реалізації прав людини, але цифрові взаємини ще не можуть повністю замінити реальні. Тому важливо звернути увагу на питання вибору способів здійснення права доступу до інформації про діяльність органів влади. Важливо зазначити, що План заходів з реалізації Концепції розвитку цифрових компетентностей передбачає розроблення методичних рекомендацій щодо застосування рамок цифрових компетентностей²⁵.

Згідно з нормами законодавства та рішеннями Конституційного суду України, суб'єкт зобов'язаний самостійно шукати необхідну інформацію, оскільки державні органи, відповідно до гарантованих положень, не потребують доведення інформації. Такий підхід до обмеження способів отримання інформації є негативним і вимагає змін. Зокрема, доречно переглянути норми щодо доступу до інформації, розміщеної в Інтернеті.

До існуючих проблем у сфері доступу до інформації про діяльність органів публічної влади необхідно віднести ситуації, коли діючі норми закріплюють лише базові, вихідні положення правовідносин, натомість фактична реалізація залишається предметом розсуду різних органів влади.

Ця практика може створювати певні суперечливі ситуації та негативно впливати на механізм реалізації цих прав. Однак, необхідно враховувати той факт, що законодавче закріплення суворих критеріїв до вимог щодо розміщуваної інформації в поточних умовах може призвести до порушень у цій сфері. Водночас, важливо враховувати технічні аспекти правовідносин, зокрема рівень інформаційного розвитку органів місцевого самоврядування.

У нормативно-правових актах існують диспозитивні норми, які дозволяють органам місцевого самоврядування розміщувати інформацію про свою діяльність на офіційних сайтах. З точки зору публічного управління такі положення є корисними, оскільки значно знижують навантаження на місцеві бюджети, адже адміністрування офіційних сайтів є досить витратним.

У зв'язку з розвитком суспільної правосвідомості та можливостей у сфері інформаційних технологій виникає необхідність державних і місцевих органів не лише у розміщенні інформації на офіційних сайтах відомств у мережі Інтернет, а й ведення комунікаційної діяльності в Інтернеті.

²⁵ Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

У цьому контексті автори порадника для територіальних громад «Рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо дотримання права на доступ до інформації» підкреслюють важливість доступу до публічної інформації як ключового механізму взаємодії між владою та мешканцями громади. Відносини можуть бути побудовані на довірі, коли інформація є прозорою і легко доступною через Інтернет, або на взаємних підозрах, якщо, наприклад, не оприлюднюються проекти рішень, які потребують обговорення. Забезпечення доступу до публічної інформації можна розглядати як своєрідний захист від недобросовісних дій. Це стосується як влади, яка може мати спокусу використовувати свої повноваження у власних інтересах, так і критиків, які шукають привід висловити своє невдоволення та обурення щодо подій у громаді²⁶.

Автори посібника, К. Рубановський, О. Федорович та А. Дуда, розробленого в рамках коаліції з моніторингу інформаційної відкритості за підтримки проекту «Гідна Україна», що реалізується Менеджмент Системс Інтернешнл (MSI) за сприяння Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та Корпорації Виклики Тисячоліття (MCC), вважають, що місцеві органи влади повинні не лише формулювати та пояснювати свої позиції, а й бути здатними слухати і коригувати їх на основі нових ідей, що виникають у процесі публічних обговорень. Це є основою ефективного управління. На їхню думку, належна інформаційна політика позитивно впливає на управлінську ефективність, оскільки добре поінформована громада краще розуміє та адаптує рішення влади до місцевих умов. Взаємодія влади з громадськістю перетворюється з монологу на діалог, що в реальних умовах може зменшити непорозуміння та звинувачення²⁷.

Натомість, варто погодитись з думками вчених, що коли буде повністю сприйнятий весь можливий потенціал впливу соціальних мереж на свободу інформації, в органів влади з'явиться обов'язок надання інформації у форматах, які найбільше підходять для сприйняття мережевою спільнотою. Сьогодні велика кількість органів публічної влади розміщує інформацію не тільки на офіційних сайтах, але й користується різними сервісами, у тому числі месенджерами та соціальними мережами. В офіційних акаунтах багатьох відомств розміщується інформація про роботу у соціальних мережах і Facebook.

²⁶ Олексіюк Т., Ващук-Огданська О., Барвіцький В. Рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання права на доступ до інформації. Порадник для територіальних громад. К., 2022. 83 с., с. 9.

²⁷ Інформаційна відкритість органів місцевого самоврядування. Посібник для муніципальних посадовців. Івано-Франківськ : ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи», 2009. 96 с., с. 10.

5. Процедура опублікування правових актів різних органів публічної влади в контексті їх правотворчості

Процес опублікування правових актів є важливою стадією правотворчості, у зв'язку з чим цьому інституту приділяється особлива увага. Стаття 48 «Доведення нормативно-правових актів до відома населення» Закону «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX вказує, що вони доводяться до відома населення шляхом: офіційного оприлюднення (для законів України); опублікування в офіційних друкованих виданнях суб'єктів правотворчої діяльності; розміщення на офіційних веб-сайтах суб'єктів правотворчої діяльності; оголошення у медіа; оприлюднення в інший спосіб, встановлений законом (для актів органів місцевого самоврядування)²⁸.

Нормативно-правові акти, що зачіпають права, свободи і обов'язки людини та громадянина, не можуть застосовуватися, якщо вони не опубліковані офіційно. До процедури опублікування необхідно відносити розміщення інформації у друкованих виданнях, медіа та мережі Інтернет.

Нині найбільш популярним способом ознайомлення з правовою інформацією є вивчення її на офіційних ресурсах в мережі Інтернет. Відповідно до Положення про офіційний веб-сайт та інші веб-ресурси Верховної Ради України офіційним опублікуванням закону вважається перше розміщення (опублікування) повного тексту у меню Законодавство України та посилання на інформаційні веб-ресурси, розміщені на домені gov.ua²⁹.

Існує точка зору, згідно з якою з ухваленням Положення про веб-ресурси Верховної Ради України 19 травня 2015 року розпочався новий період офіційного електронного опублікування правових актів³⁰. Внесення подібних змін у черговий раз свідчить про важливість мережевого простору, відводячи йому одну з провідних ролей в інформуванні громадян, означає перехід реалізації все більшої кількості прав людини до мережевого простору.

Дослідивши процедуру опублікування правових актів різних органів влади, можна стверджувати, що Інтернет-портал Законодавство України <https://zakon.rada.gov.ua> виступає не єдиним офіційно передбаченим для цієї мети Інтернет-ресурсом. Наприклад, акти

²⁸ Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20/conv#n>

²⁹ Про деякі питання функціонування офіційного веб-сайту та інших веб-ресурсів Верховної Ради України: Розпорядження Голови Верховної Ради України від 31.01.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/21/22-%D1%80%D0%B3#Text>

³⁰ Про веб-ресурси Верховної Ради України: Розпорядження Голови Верховної Ради України від 19.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/699/15-%D1%80%D0%B3#Text>

Міністерства юстиції України, визнані цим органом, що не потребують державної реєстрації, підлягають опублікуванню в Бюлетені Міністерства юстиції України та на офіційному сайті Мін'юсту України в мережі Інтернет <https://minjust.gov.ua>, розміщеному на цьому ресурсі є офіційним опублікуванням³¹.

Крім внутрішньодержавних органів, подібні положення застосовуються до рішень міжнародних організацій, наприклад, для опублікування рішень Європейського Союзу використовується сайт <https://zakon.rada.gov.ua>.

Проте варто зазначити, що вченими виділяються окремі проблеми у цій галузі. Так, зокрема вказується на необхідність нормативного закріплення положень, які вимагають встановити, що опублікування документів у джерелах, які прямо не передбачені законом, можливе, проте не повинно бути офіційним опублікуванням. Ця пропозиція особливо актуальна у зв'язку із виникненням різних правових спорів.

З метою вирішення існуючої правової невизначеності Конституційний Суд України дає роз'яснення, згідно з якими офіційним опублікуванням нормативно-правового акта необхідно вважати перше розміщення у встановленій законом формі³². Щодо опублікування нормативно-правових актів висловився Конституційний суд України, у позиції якого наголошується позитивний характер норми, згідно з якою офіційне опублікування може відбуватися у тому числі в мережі Інтернет, Конституційний суд підкреслив, що застосування способу розміщення інформації на Інтернет-сайтах не може підмінити традиційні друковані видання.

На місцевому рівні влади спостерігається тенденція збільшення кількості ресурсів у мережі Інтернет, на яких опублікування правових актів вважається офіційним і має відповідні правові наслідки. У науці такі положення вважаються виправданими. Важко виділити якісь негативні наслідки такої правової активності законодавців.

На місцевому рівні є певна кількість різних правових аспектів, які не визначені. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР у ст. 59 «Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування» закріплюється необхідність офіційного опублікування місцевих нормативно-правових актів³³.

³¹ Про затвердження Концепції науково-практичного фахового журналу «Бюлетень Міністерства юстиції України»: Наказ Міністерства юстиції України від 21.06.2013 р. № 1244/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1244323-13#Text>

³² 5.1.7.7. Набрання чинності актом. Конституційний Суд України. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/5177-nabrannya-chynnosti-aktom>

³³ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/280/97-%D0%B2%D1%80>

Верховний Суд зазначив, що крім опублікування у періодичному друкованому виданні, яке розповсюджується у відповідному місцевому утворенні, публікація на офіційному веб-сайті ради є офіційне оприлюднення нормативного акта³⁴.

Відновлення та розвиток територіальних громад має ґрунтуватися на забезпеченні відкритості та прозорості діяльності органів місцевого самоврядування. Під прозорістю варто розуміти стан, за якого громадянам забезпечується право та здатність мати доступ до інформації, право на участь у прийнятті рішень з питань, що стосуються розвитку громади, а органи місцевого самоврядування, усвідомлюючи важливість відкриття інформації та залучення громадськості, проактивні в цьому процесі. Такий підхід сприяє більш ефективному муніципальному управлінню в умовах воєнного стану, який забезпечить не тільки відновлення, але й довгостроковий стійкий розвиток місцевих громад³⁵.

Головною проблемою є обмеженість доступу до сукупності нормативно-правових актів місцевих утворень. Особливо важким є ознайомлення зі змістом місцевих актів різних місцевих утворень, оскільки нині відсутня єдина система доступу до актів місцевого самоврядування, що реалізується відносно актів державних і місцевих органів влади.

Приватна правова система «Ліга: Закон» не має повної бази даних аналізованих актів³⁶. Наразі найповніша інформація міститься на порталі Міністерства юстиції України. Однак, як зазначається вченими, основною проблемою цієї бази даних є те, що місцеві органи самі визначають зміст інформації, що включається до цієї бази даних, а отже, складається спірна картина стосовно обсягу інформації, що тут міститься.

Важливим елементом, що становить проблематику в цій сфері правовідносин, є відсутність вимог про опублікування всіх нормативно-правових актів місцевих органів влади. Зазначена проблематика негативно впливає на розвиток місцевої влади, на взаємодію різних місцевих органів у сфері обліку існуючого досвіду правового регулювання різних правовідносин.

³⁴ КАС ВС сформулював правову позицію щодо порядку оприлюднення нормативно-правового акта органом місцевого самоврядування. Верховний Суд. 28 грудня 2020. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1048361/>

³⁵ Губа М. І. Прозорість місцевого самоврядування як фактор забезпечення інституційної стійкості системи публічного управління в умовах воєнного стану. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2024. № 2 (89). С. 285–290, с. 289.

³⁶ Інформаційно-правові системи Ліга: Закон. URL: <https://delta-tv.dp.ua/liga/lz/#:~:text=>

Зазначені проблеми можуть бути вирішені шляхом внесення до законодавства норм, які зобов'язують розміщувати всі місцеві нормативно-правові акти в Інтернеті на офіційному порталі правової інформації. Це стосується також актів, що не потребують реєстрації у Мін'юсті України. Відповідальність за виконання цієї діяльності доцільно покласти на територіальні підрозділи Міністерства юстиції України.

6. Медіа як інститут реалізації права на отримання інформації про діяльність органів публічної влади

Медіа є одним із інститутів реалізації права на отримання інформації про діяльність органів влади. До 31 березня 2023 року діяв Закон «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації»³⁷, який втратив чинність на підставі Закону України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX³⁸.

У статтях 45 і 46 Закону України «Про медіа» встановлено, що громадяни мають право оперативного отримувати інформацію про діяльність органів публічної влади, громадських об'єднань та посадових осіб.

Відповідно до Закону України «Про медіа» періодичне мережеве видання включається до поняття «засоби масової інформації», під мережевим виданням розуміється сайт в інформаційно-комунікаційній мережі Інтернет, зареєстрований як засіб масової інформації відповідно до Закону України «Про медіа».

Поширення інформації органами влади не обмежене використанням лише власних ресурсів, подібна діяльність може здійснюватись через медіа. Положення, що регулюють ці правовідносини, досить детально регламентуються у нормах Закону України «Про медіа»³⁹.

У грудні 2021 року набрав чинності Закон України «Про електронні комунікації» від 16 грудня 2020 року № 1089-IX⁴⁰. Доступ до соціально значущих ресурсів надається громадянам безкоштовно на постійній основі. Важливо підкреслити, що за реалізацією принципу відкритості публічних органів передбачено громадський контроль, який здійснюється за допомогою моніторингу вебдоступності сайтів

³⁷ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/539/97-%D0%B2%D1%80>

³⁸ Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. №№ 47–50. Ст. 120.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

державних органів влади. Моніторинг вебдоступності сайтів розроблено для оцінки дотримання вимог, що існують для всебічної оцінки доступності інформації органів державної та місцевої влади⁴¹. Сервіс дозволяє представникам уповноважених органів влади відстежувати, наскільки ефективним є інформаційний ресурс, який використовується.

Для забезпечення інформаційної відкритості діяльності судів в Україні, функціонує веб-портал «Судова влада України». У Регламенті інформаційного наповнення веб-порталу «Судова влада України» закріплені базові положення щодо теми, що розглядається, наприклад, Регламент встановлює вимоги про розміщення актуалізованої та важливої інформації про діяльність судів на офіційних сайтах⁴².

Інформатизація судових систем шляхом упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій є одним із ефективних способів підвищення рівня доступності та якості правосуддя⁴³.

При реалізації принципу відкритості судами враховується особливий статус, яким вони наділяються як єдині органи, що здійснюють правосуддя в країні, проте відштовхуючись від базових понять і принципів, властивих органам державної влади. На вказаних сайтах у мережі Інтернет мають бути розміщені адреси електронної пошти, куди може бути направлений запит для розгляду у відповідному органі, що вкотре свідчить про прирівнювання звернення у цифровому вигляді до звичайного, відповідно, накладаючи на цю форму необхідність застосування відповідних правових наслідків.

Аналізуючи положення Закону України «Про доступ до публічної інформації», де надано визначення терміна «публічна інформація», та Закону України «Про судоустрій та статус суддів», який регулює функціонування судової системи, Д. В. Приймаченко та М. Ю. Віхляєв висновують, що до публічної інформації щодо діяльності суду, яка може бути надана в усній, письмовій формах або у вигляді документів, включаючи електронний формат, доцільно віднести таку інформацію: місцезнаходження, поштову адресу, номери засобів зв'язку, адресу офіційного веб-сайту та електронної пошти для надсилання запитів;

⁴¹ Вебдоступність сайтів державних органів влади. Моніторинг 2023. 21 квітня 2024. URL: <https://hromada.gov.ua/research/vebdostupnist-saitiv-derzavnix-organiv-vladi-zvit-zarezultatami-monitoringu-v-2023-roci>

⁴² Про організаційне забезпечення функціонування веб-порталу «Судова влада України»: Наказ Державної судової адміністрації України від 17.02.2014 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0030750-14#Text>

⁴³ Ковалів М. В., Єсімов С. С., Ярема О. Г. Інформаційне право України: навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с., с. 392.

прізвище, ім'я та по батькові, контактний телефон або інший засіб зв'язку голови та його заступників, основні функції структурних підрозділів, за винятком випадків, коли ці дані є інформацією з обмеженим доступом; розклад роботи та графік прийому громадян; вакансії, порядок і умови проведення конкурсу на вакантні посади; порядок складання та подання запиту на інформацію до суду; банківські реквізити для сплати державного мита (судового збору). Форми оприлюднення публічної інформації про діяльність суду включають: публікацію в засобах масової інформації; розміщення на офіційному веб-сайті Суду в Інтернеті; розміщення на інформаційних стендах у приміщенні Суду; надання інформації за запитами. Це дозволяє громадськості, включаючи медіа, отримувати інформацію про діяльність суду з офіційних джерел без необхідності звертатися до суду з запитами. Водночас громадяни можуть звертатися до суду з запитом на отримання публічної інформації за умови, що така інформація не була офіційно оприлюднена і не є обмеженою у доступі. Однак відсутність чіткого переліку або ознак інформації, яка не може бути надана судами на запити громадян, не врегульована законодавством, що призводить до конфліктів між судами та громадськістю і не сприяє налагодженню їхньої взаємодії⁴⁴.

7. Питання реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану

Одним із ключових показників рівня розвитку правової держави сьогодні, на думку І. І. Голубенко та А. Г. Саградян, є саме забезпечення дотримання, захисту та реалізації прав і свобод людини та громадянина. Як відомо, утвердження прав і свобод людини є одним із найважливіших обов'язків держави. Проте варто зазначити, що в умовах особливих правових режимів, коли постійне функціонування часто обмежене, реалізація прав людини, зокрема в інформаційній сфері, не завжди забезпечується в повному обсязі. Воєнний стан є одним із таких правових режимів⁴⁵.

Україна опинилася в безпрецедентній ситуації через повномасштабну агресію з боку російської федерації, що розпочалася в лютому 2022 року. Як держава з розвиненими демократичними інституціями та значними досягненнями у сфері прав людини, Україна змушена

⁴⁴ Приймаченко Д. В., Віхляев М. Ю. Отримання інформації про діяльність суду та доступ до судових рішень як гарантія ефективності громадського контролю за діяльністю суддів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 175–181, с. 177–178.

⁴⁵ Голубенко І. І., Саградян А. Г. Правові питання реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 144–147, с. 144.

протистояти тоталітарному режиму, який використовує не лише військову силу, але й пропаганду та обмеження громадянських прав і свобод. Ця війна зруйнувала мирне життя, призвела до значних руйнувань і загальмувала розвиток нашої держави. Водночас нею підкреслено важливість права на інформацію, яке безпосередньо впливає на добробут і безпеку громадян. Для органів, що займаються публічною інформацією, стало критично важливим знайти баланс між цим правом і такими цінностями, як національна безпека та територіальна цілісність. У цьому контексті необхідно дотримуватися трьох основних умов для обмеження права на інформацію: обмеження повинно бути встановлено законом, бути чітким і передбачуваним; воно має переслідувати легітимну мету; обмеження повинні бути необхідними для демократичного суспільства, пропорційними та не надмірними⁴⁶.

Як підкреслюють О. Г. Турченко та В. В. Фурман, у порівнянні з мирним часом, воєнний стан створює нові виклики у сфері надання чи обмеження доступу до інформації, значно підвищуючи відповідальність посадових осіб, які є розпорядниками інформації. Від правиль-

ного рішення щодо розголошення чи обмеження доступу до певної інформації може залежати життя і здоров'я людей, а також суверенітет держави. Тому в умовах воєнного стану при вирішенні питання про обмеження чи надання доступу до інформації необхідно дотримуватися загальних правил обмеження доступу до інформації згідно з частиною 2 статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», відомого як «трискладовий тест». Обмеження доступу

до конкретної інформації можливе лише за умови застосування розпорядником усіх вимог пунктів 1-3 частини 2 статті 6. Відсутність позитивного висновку щодо наявності хоча б однієї з трьох підстав свідчить про необґрунтованість обмеження доступу до публічної інформації⁴⁷.

На думку С. О. Гриненко та І. М. Зеленської, яку ми підтримуємо, у контексті воєнного стану правильно організований доступ до публічної інформації є критично важливим правовим засобом, який може зберегти життя, захистити здоров'я громадян та забезпечити національну безпеку. Своєчасне інформування населення про загрозу нападу або окупації може сприяти швидкій евакуації, запобігти

⁴⁶ Право на інформацію: міжнародні стандарти, практика ЄСПЛ та національне регулювання у воєнний час. *Огляд правових підходів. Серія : Свобода слова і національна безпека*. Київ: УНЦПД, 2022. 21 с., с. 4.

⁴⁷ Турченко О. Г., Фурман В. В. Обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 5. С. 107–113., с. 109–110. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/22.pdf>

гуманітарним катастрофам та злочинам проти людяності, таким як геноцид з боку російських військ. Водночас, обґрунтоване обмеження доступу до певної інформації є не менш важливим для безпеки держави, суспільства та окремих осіб. Тому доцільно дотримуватись балансу у цьому питанні⁴⁸

Водночас, автори наукового дослідження «Шляхи вдосконалення діяльності органів державної влади в умовах воєнного стану» зазначають, що доцільним є розширення переліку віртуальних ресурсів, сайтів, сторінок у соціальних мережах, платформ, каналів, які можна застосовувати при дистанційній комунікації з населенням задля забезпечення максимального рівня безпеки⁴⁹.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене вище можемо констатувати, що тенденція розвитку країн Європейського Союзу щодо використання мережі Інтернет як одного з дієвих інструментів залучення громадян до управління справами держави при використанні цифрових платформ, має позитивний результат та досвід для України. У сучасному інформаційному суспільстві право на доступ до інформації про діяльність органів публічної влади є одним із ключових елементів демократичного управління. Інтернет, як глобальна мережа, надає безпрецедентні можливості для реалізації цього права, проте також ставить перед нами нові виклики, пов'язані, зокрема, з безпекою, конфіденційністю та етикою використання даних.

По-перше, реалізація права на доступ до інформації через Інтернет сприяє підвищенню прозорості діяльності органів публічної влади. Це дозволяє громадянам отримувати актуальну інформацію про рішення, політики та дії, що впливають на їхнє життя. Відкритість інформації сприяє підвищенню рівня довіри до державних інституцій і стимулює активну участь громадян у процесах прийняття рішень.

Забезпечення доступу до Інтернету є одним з основних елементів розвитку інституту прав людини, адже фактично реалізація прав громадян щодо доступу до інформації про діяльність органів публічної влади з використанням мережі Інтернет потребує менших ресурсних витрат, а забезпечення права стає ефективним.

⁴⁸ Гриненко С. О., Зеленська І. М. Особливості реалізації права на доступ до інформації в Україні в умовах воєнного стану в світлі європейських стандартів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 233–235, с. 234.

⁴⁹ Моргунов О. А., Музичук О. М. Шляхи вдосконалення діяльності органів державної влади в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 104–108, с. 107.

По-друге, важливою складовою є забезпечення доступності інформації для всіх категорій населення, включаючи осіб з обмеженими можливостями. Це вимагає від органів публічної влади впровадження інноваційних технологій та адаптації веб-ресурсів до потреб різних користувачів.

Функціонування сайтів органів публічної влади допомагає громадянам в отриманні інформації про діяльність органів публічної влади, однак, з метою здійснення прав у сфері управління справами держави, потрібен подальший розвиток існуючих інституцій.

По-третє, забезпечення безпеки даних та захисту персональної інформації є критично важливим аспектом у контексті цифровізації державних послуг. Органи влади повинні впроваджувати надійні механізми захисту даних для запобігання несанкціонованому доступу та використанню конфіденційної інформації.

Водночас, важливість використання цифрової інформації при реалізації права громадян на безпосередню участь в управлінні справами держави варто сприймати як особливо значуще в контексті розвитку цифрових технологій та певними обмеженнями, пов'язаними з воєнним станом.

По-четверте, необхідно враховувати етичні аспекти публікації та використання інформації в Інтернеті. Це включає відповідальність за точність і об'єктивність оприлюднених даних, а також дотримання прав і свобод осіб, які можуть бути згадані у відкритих джерелах.

По-п'яте, з метою реалізації норм Конституції України доцільне зарахування до обов'язкової форми опублікування нормативно-правових актів їх розміщення в мережі Інтернет. Продиктована сучасними тенденціями розвитку така норма сприятиме зменшенню кількості правових колізій.

Відтак, ефективна реалізація права на доступ до інформації через Інтернет вимагає комплексного підходу, що поєднує правові, технічні та етичні аспекти. Органи публічної влади повинні активно працювати над вдосконаленням своїх онлайн-платформ, забезпечуючи високу якість та доступність інформації для всіх громадян. Лише за умови дотримання цих принципів можна забезпечити ефективне функціонування демократичного суспільства в умовах цифрової ери.

АНОТАЦІЯ

На підставі комплексного системного аналізу, у контексті чинного законодавства та вимог Європейського Союзу розглянуто особливості реалізації права на доступ до інформації про діяльність органів публічної влади у мережі Інтернет. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації права на доступ

до інформації про діяльність органів публічної влади з використанням мережі Інтернет. Предметом є норми законодавства України та Європейського Союзу, наукова література з досліджуваної теми. Методологічну основу склали формально-логічні методи – аналіз, синтез, абстрагування та моделювання, структурний та системно-функціональний методи. Встановлено необхідність посилення ролі стимулюючої функції, спрямованої на розвиток правового законодавства у сфері використання мережі Інтернет з метою реалізації права на доступ до інформації про діяльність органів публічної влади. Формування норм, які забезпечують досягнення зазначеної мети лише на рівні законодавства, необхідне для подальшого розвитку механізмів взаємодії держави й суспільства у мережі Інтернет. Внесення таких норм на правовий рівень буде каталізатором розвитку всієї правової системи та відповідатиме сучасним правовим тенденціям, спрямованим на використання мережі Інтернет, як один з дієвих механізмів реалізації прав і свобод людини та громадянина. Позначення у конституційно-правових джерелах на суттєву значущість інституту права на доступ до інформації про діяльність органів публічної влади у мережі Інтернет, при здійсненні прав людини має бути необхідним елементом правового статусу особи. Подібна практика допоможе створити необхідну базу для подальшого віднесення права на доступ до інформації про діяльність органів публічної влади у мережі Інтернету до основних прав і свобод людини та громадянина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Задувайло О. К. Реалізація права на доступ до інформації, що містить державні секрети в світовій практиці. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1037>
2. Березовська І. Актуальні питання доступу громадян до публічної інформації та проблеми застосування Закону України «Про доступ до публічної інформації». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Серія: Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 26–31.
3. Кульчій І. О. Баланс між доступом до публічної інформації та захистом персональних даних в контексті реалізації повноважень органів державної влади України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1093>
4. Олексюк Т. Вплив громадянського суспільства України на доступ до інформації під час війни. *ACREC REVIEW*. 2024. № 1. 24 с.

5. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів: Закон України від 20.05.2020 р. № 631-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-20#n2>
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2657-12>
8. Малімон В. І., Онищук С. В. Доступ до публічної інформації. Навчально-методичні матеріали для тематичного короткотермінового семінару. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 88 с.
9. Білоусов О. С. Доступ до публічної інформації як чинник формування громадянського суспільства в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 50. С. 18–25.
10. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2939-17>
11. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3 (в редакції 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text>
12. Швидка Т., Ніколенко А. Законодавче закріплення права на доступ до Інтернету. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 145–150.
13. Біліхар М. М., Нарбут І. Правові особливості доступу до інформації та захисту прав у мережі Інтернет. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 79, ч. 2. С. 23–29.
14. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/851-15>
15. Гуйван П. Д. Міжнародне право про доступ до інформації. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т. 1. С. 73–79.
16. Венгер В. М. Прозорість як принцип діяльності органів публічної влади. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 79–84.
17. Анісімов В. О. Забезпечення ефективної інформаційної відкритості результатів діяльності органів публічної влади. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 9. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-9-02-13/2023-9-02-13>

18. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування: Указ Президента України від 07.02.2008 р. № 109/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/109/2008#Text>

19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/412-mezhi-ta-obmezheniya-vtruchannya>

20. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 р. № 835 (в редакції 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>

21. Добрянська Н. В. Захист права на доступ до публічної інформації: окремі питання судової практики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки*. 2023. № 4. Том 34(73). С. 77–82.

22. Роз'яснення щодо надання публічної інформації з обмеженим доступом. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/publicna-informatsiya-z-obmezenym-dostupom.pdf>

23. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 р. № 1907-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 11. Ст. 27.

24. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

25. Олексіюк Т., Ващук-Огданська О., Барвіцький В. Рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання права на доступ до інформації. *Порадник для територіальних громад*. К., 2022. 83 с.

26. Інформаційна відкритість органів місцевого самоврядування. Посібник для муніципальних посадовців. Івано-Франківськ : ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи», 2009. 96 с.

27. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20/conv#n>

28. Про деякі питання функціонування офіційного веб-сайту та інших веб-ресурсів Верховної Ради України: Розпорядження Голови

Верховної Ради України від 31.01.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/21/22-%D1%80%D0%B3#Text>

29. Про веб-ресурси Верховної Ради України: Розпорядження Голови Верховної Ради України від 19.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/699/15-%D1%80%D0%B3#Text>

30. Про затвердження Концепції науково-практичного фахового журналу «Бюлетень Міністерства юстиції України»: Наказ Міністерства юстиції України від 21.06.2013 р. № 1244/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1244323-13#Text>

31. 5.1.7.7. Набрання чинності актом. Конституційний Суд України. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/5177-nabrannya-chynnosti-aktom>

32. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/280/97-%D0%B2%D1%80>

33. КАС ВС сформулював правову позицію щодо порядку оприлюднення нормативно-правового акта органом місцевого самоврядування. Верховний Суд. 28 грудня 2020. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1048361/>

34. Губа М. І. Прозорість місцевого самоврядування як фактор забезпечення інституційної стійкості системи публічного управління в умовах воєнного стану. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2024. № 2(89). С. 285–290.

35. Інформаційно-правові системи Ліга: Закон. URL: <https://delta-tv.dp.ua/liga/lz/#:~:text=>

36. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/539/97-%D0%B2%D1%80>

37. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. №№ 47–50. Ст. 120.

38. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

39. Вебдоступність сайтів державних органів влади. Моніторинг 2023. 21 квітня 2024. URL: <https://hromada.gov.ua/research/vebdostupnist-saitiv-derzavnix-organiv-vladi-zvit-za-rezultatami-monitoringu-v-2023-roci>

40. Про організаційне забезпечення функціонування веб-порталу «Судова влада України»: Наказ Державної судової адміністрації України від 17.02.2014 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0030750-14#Text>

41. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Ярема О. Г. Інформаційне право України: навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с.

42. Приймаченко Д. В., Віхляєв М. Ю. Отримання інформації про діяльність суду та доступ до судових рішень як гарантія ефективності громадського контролю за діяльністю суддів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 175–181.

43. Голубенко І. І., Саградян А. Г. Правові питання реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 144–147.

44. Право на інформацію: міжнародні стандарти, практика ЄСПЛ та національне регулювання у воєнний час. *Огляд правових підходів. Серія : Свобода слова і національна безпека*. Київ : УНЦПД, 2022. 21 с.

45. Турченко О. Г., Фурман В. В. Обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 5. С. 107–113. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/22.pdf>

46. Гриненко С. О., Зеленська І. М. Особливості реалізації права на доступ до інформації в Україні в умовах воєнного стану в світлі європейських стандартів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 233–235.

47. Моргунов О. А., Музичук О. М. Шляхи вдосконалення діяльності органів державної влади в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 104–108.

Information about the authors:

Bortnyk Nadiia Petrivna

Doctor of Law, Professor,

Acting Head of the Department of Administrative
and Constitutional Law

Faculty of Maritime Law

Admiral Makarov National University of Shipbuilding
9 Heroiv Ukrainy Ave., Mykolaiv, 54025, Ukraine

Dubinsky Oleg Yuriyovych

Doctor of Law, Professor,

Honored Worker of Education of Ukraine,

Professor of the Department of Maritime and Commercial Law

Faculty of Maritime Law

Admiral Makarov National University of Shipbuilding
9 Heroiv Ukrainy Ave., Mykolaiv, 54025, Ukraine

Dubova Kateryna Oleksandrivna

Candidate of Science of Law, Associate Professor,
Head of the Department of Maritime and Commercial Law

Faculty of Maritime Law

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

9 Heroiv Ukrainy Ave., Mykolaiv, 54025, Ukraine